

Current issues of increasing the volume of bilateral trade between Uzbekistan and Germany

Umidjon DADABAEV¹, Temur ALIYEV²

Tashkent State university of economy

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021

Received in revised form

15 September 2021

Accepted 20 October 2021

Available online

15 November 2021

Keywords:

export geography,
combined goods,
comparative advantages,
export structure,
trade balance,
export volume.

ABSTRACT

This article discusses the development of trade relations between Uzbekistan and the Federal Republic of Germany. The article presents statistical data on elements based on data from the most reputable sites that specialize in performance analysis. Uzbekistan's steps in expanding the geography of Uzbekistan's exports and fulfilling the necessary tasks for this are also being considered. In the discussion section of the article, some mathematical formulas and calculations are given.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp157-163>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ўзбекистон ва Германия: ўзаро савдо ҳажмини оширишнинг долзарб масалалари

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон ва Германия Федератив Республикаси ўртасидаги ўзаро савдо алоқалари таҳлили келтирилган. Мақолада халқаро иқтисодий муносабатларнинг таҳлили олиб бориладиган энг илғор сайтлардаги маълумотлардан фойдаланилган ҳамда улар статистик таҳлил қилинган. Ўзбекистоннинг экспорт географиясини кенгайтиришда муҳим қадамлар ва амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар ёритилган. Шунингдек, мақола-нинг муҳокамалар қисмида баъзи бир математик формула-лар ва ҳисоб-китоблар келтирилган.

Калит сўзлар:

экспорт географияси,
комбинациялашган
товарлар,
қиёсий устунлик,
экспорт таркиби,
савдо баланси,
экспорт ҳажми.

¹ Senior teacher, Tashkent State university of economy. Tashkent, Uzbekistan.

² Masters student, Tashkent State university of economy. Tashkent, Uzbekistan.

Актуальные вопросы увеличения объемов двусторонней торговли между Узбекистаном и Германией

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

география экспорта, комбинированные товары, сравнительные преимущества, структура экспорта, торговый баланс, объем экспорта.

В данной статье рассматривается развитие торговых отношений между Узбекистаном и Федеративной Республикой Германия. В статье представлены статистические данные по элементам на основе данных из наиболее авторитетных сайтов, которые специализируются по анализу производительности. Также рассматриваются шаги Узбекистана в расширении географии экспорта Узбекистана и выполнения для этого необходимых задач. В разделе обсуждения статьи приведены некоторые математические формулы и расчеты.

Жаҳон иқтисодиётининг пандемиядан кейинги даврда тикланиш жараёни ҳамма минтақаларда турлича кечмоқда. Баъзи мамлакатлар иқтисодиёти маълум соҳаларгагина боғлиқ бўлганлиги учун бироз қийинроқ вазиятга тушиб қолмоқда. Масалан, туризм, хизмат кўрсатиш соҳасига ёки фақат нефт ва ресурслар экспорти билан шуғулланувчи мамлакатлар учун пандемия мавсуми анча мураккаб кечди. Шунинг учун барча мамлакатлар бир тармоққа боғланиб қолмасдан, иқтисодиётини диверсификация қилиши зарур эканлигини аллақачон тушуниб етдилар.

Ўзбекистон ҳам мана яқин йиллардан буён хомашё экспорти ҳажмини камайтириш, экспорт таркибида тайёр маҳсулотнинг улушини ошириш сингари стратегик индикатив режаларни амалга оширишга интилмоқда. Жумладан, мамлакатимизнинг 2021-йилнинг апрелидан GSP+ программасига қўшилиши ҳам юртимиз экспортлари учун 6200 турдаги товарни Европа Иттифоқи мамлакатларига божхона божларисиз экспорт қилиш имконини беради.

Мамлакатимиз учун бу 5 йилга берилган имкониятдир. Биргина шу йилнинг мос равишдаги апрельдан сентябрь ойига қадар экспорти таҳлил этилганда ўтган йилдагига қараганда экспортимиз ҳажми 42 фоизга ортганлиги кузатилди.

Ўзбекистоннинг 2018-йилдаги ЯИМ таркиби ўрганилганда ҳали-ҳамон қишлоқ хўжалигининг улуши юқори (29 фоиз) эканлигини кўриш мумкин[1].

Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистонининг ЕИ мамлакатлари, хусусан, Германия Федератив Республикаси билан ўзаро савдо динамикаси таҳлил этилганда қуйидаги хулосаларга келиш мумкинлиги ойдинлашади. Яқин йиллардан буён Ўзбекистондан Германияга қилинган экспорт ҳажмидан кўра Германиядан Ўзбекистонга товарлар ва хизматлар экспорти анча катта улушга эга эканлигини кўришимиз мумкин.

1-жадвал

2021-йилнинг биринчи квартали (январь, февраль ва март ойлари) бўйича Ўзбекистондан Германияга экспорт ҳажми (минг АҚШ долларида).

№	Маҳсулотлар	январь	февраль	март	Бир квартал учун Жами
1.	Қалампир	102,0	181,0	329,0	612,0
2.	Қайти ишланмаган пахта толаси	416,0	237,0	413,0	1 066,0
3.	Нок	91,6	137,0	98,3	326,9
4.	Трикотаж маҳсулотлари	102,0	97,8	103,0	302,8
5.	Парфюмерия хомашёси	31,9	56,1	85,4	173,4
6.	<i>Бошқа маҳсулотлар</i>	<i>276,5</i>	<i>921,1</i>	<i>2 011,3</i>	<i>3 208,9</i>
	Жами:	1 020,0	1 630,0	3 040,0	5 690,0

Юқоридаги жадвалда Ўзбекистондан Германия Федератив Республикасига қилинган асосий экспорт маҳсулотлари ҳамда Ўзбекистоннинг Германияга қилган жами экспорт улуши тасвирланган. Қуйида эса Германиядан Ўзбекистонга келтирилган асосий товарлар ҳамда умумий импорт ҳажми келтирилган. Бу икки жадвалдан кўриниб турибдики, Ўзбекистон ҳамда Германия ўртасидаги савдо сальдоси манфий бўлиб, бу соҳа келажақда ислоҳотлар ва ижобий тарафга ўзгариши зарур бўлади.

Ўзбекистон ҳамда Германия ўртасидаги савдо таркиби таҳлил қилинганида мамлакатимиздан асосан, хомашё ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг экспорти катта улушга эга эканлигини кўриш мумкин. Германия тарафидан эса, асосан, тайёр маҳсулот ҳамда капитал ва интеллект сиғими юқори бўлган товарлар ва импортга нисбатан катта миқдорда юртимизга келтирилганлигини кузатиш мумкин.

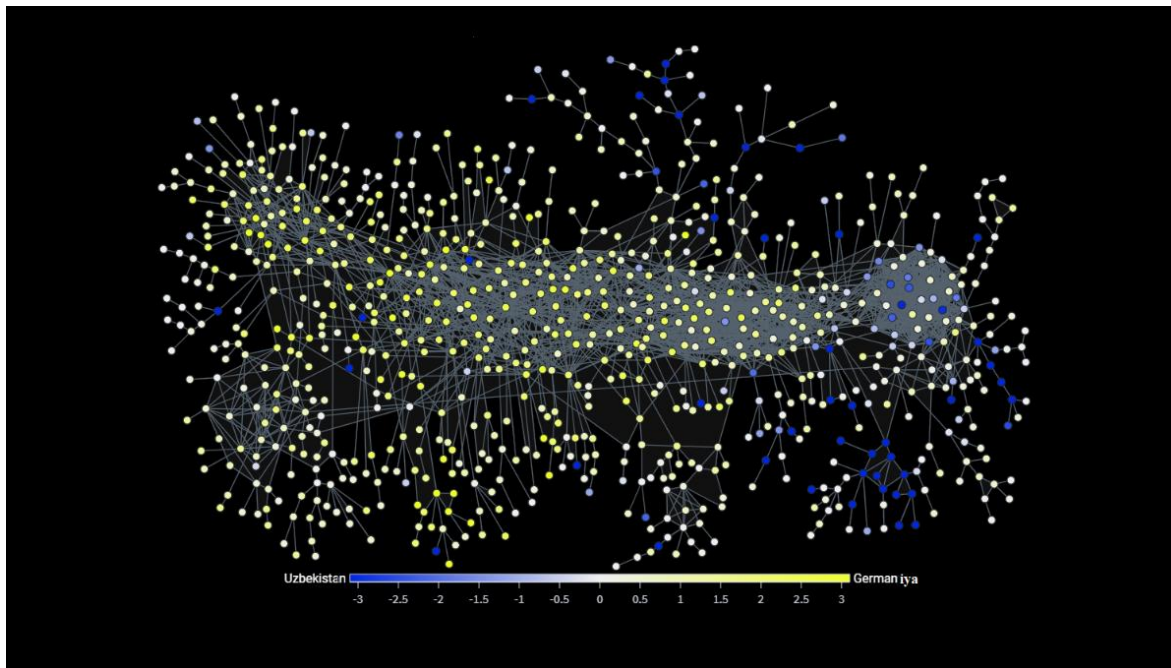
2-жадвал

2021-йилнинг биринчи квартали (январь, февраль ва март ойлари) бўйича Германиядан Ўзбекистонга импорт ҳажми (минг АҚШ долларида).

№	Маҳсулотлар	январь	февраль	март	Бир квартал учун Жами
1.	Фармацевтика маҳсулотлари	6 560,0	6 610,0	5 480,0	18 650,0
2.	Автомобиллар	3 670,0	4 550,0	2 870,0	11 090,0
3.	Авиация жиҳозлари	2 890,0	8 470,0	–	11 360,0
4.	Ҳайвонлар учун озиқ-овқат	135,0	170,0	338,0	643,0
5.	Қайта ишланган нефт маҳсулоти	591,0	1 430,0	1 130,0	3 151,0
6.	<i>Бошқа маҳсулотлар</i>	<i>25 254,0</i>	<i>23 970,0</i>	<i>63 282,0</i>	<i>112 506,0</i>
	Жами:	39 100,0	45 200,0	73 100,0	157 400,0

Қуйидаги график орқали эса Ўзбекистон ҳамда Германия Федератив Республикаси ўртасидаги товарлар олди-бердиси кўрсатилган. Кўк рангдаги нуқталар Ўзбекистондан Германияга экспорт қилинган товарлар, шунингдек, сариқ рангдаги нуқтачалар Германиядан Ўзбекистонга экспорт қилинган товарлар хилма-хиллигидир. Яна шуни таъкидлаш жоизки, графикнинг атрофида жойлашган

нуқталар хомашё кўринишидаги экспортни назарда тутуди. График ўртасида жойлашган нуқталар эса тайёр маҳсулот экспортини англатади. Нуқталар ўртасидаги чизиқлар эса ўша маҳсулотнинг тайёр бўлиши учун зарур бўлган товарлар комбинациясини англатади. Яъни четроқда жойлашган нуқталарда комбинация камроқ, ўртада жойлашган товарлар бирмунча мураккаб ҳамда кўпроқ комбинациялашган товарлар ҳисобланади.

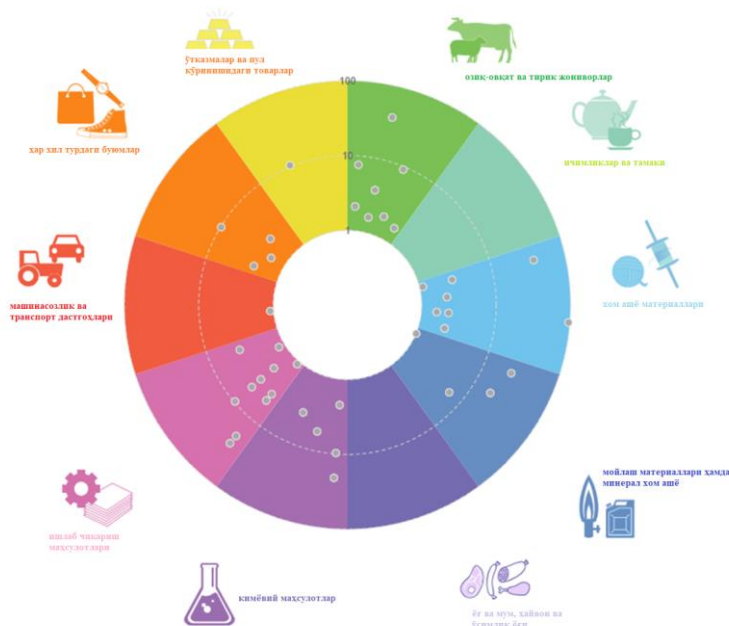

1-расм. 2019-йилда Ўзбекистон ва Германия ўртасидаги савдонинг товарлар хилма-хиллиги

Мазкур графикдан ҳам 2019-йилда Ўзбекистон кўпроқ хомашё кўринишидаги товарларни экспорт қилганлигини тушуниш мумкин. Германия эса кўпроқ капитал ва интеллект сиғими юқори бўлган товарларни мамлакатимизга экспорт қилган.

Шу нуқтаи назардан, БМТнинг Савдо ва ривожланиш ташкилоти (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD)нинг изланувчилари ҳисоб-китобларига кўра, Ўзбекистон куйидаги (2-расм) асосида маълум товарларни Жаҳон бозорига етказиб беришда нисбий афзалликка эга эканлиги ёритилган [2, ОЕС, 2021].

Аниқланган қиёсий устунлик – RCA (Revealed comparative advantage) Давид Рикардонинг нисбий афзаллик назариясига асосланиб ҳисоб-китоб қилинган бўлиб, бунга кўра Ўзбекистон, асосан, озиқ-овқат ва тирик жониворлар, хомашё материаллари, ишлаб чиқариш материаллари, айрим қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини Жаҳон бозорига етказиб беришда нисбий афзалликка эга. Жумладан, ипак ва ипак калавасини Жаҳон бозорига етказиб беришда Ўзбекистон деярли мутлақ афзалликка эга эканлигини кўриш мумкин [3, UNCTAD, 2021].

2-расм. 2019-йилда Ўзбекистоннинг қиёсий устунликка эга бўлган товарлар синфи.

Мазкур кўрсаткичда муайян маҳсулотга нисбатан нисбий афзалликни аниқлаш формуласи қуйидагича ишлайди:

$$RCA_{Ai} = \frac{\frac{X_{Ai}}{\sum_{j \in P} X_{Aj}}}{\frac{X_{Wi}}{\sum_{j \in P} X_{Wj}}} \geq 1$$

Бу ерда:

P- барча маҳсулотлар тўплами, ($i \in P$ билан);

X_{Ai} – A мамлакатнинг i маҳсулот бўйича экспорти;

X_{Wi} – дунё i маҳсулот бўйича экспорт ҳажми;

$\sum_{j \in P} X_{Aj}$ – A мамлакатнинг экспорт қиладиган барча маҳсулотлари(j)нинг қиймати;

$\sum_{j \in P} X_{Wj}$ – дунёда айнан шу j маҳсулотларнинг экспорти қиймати.

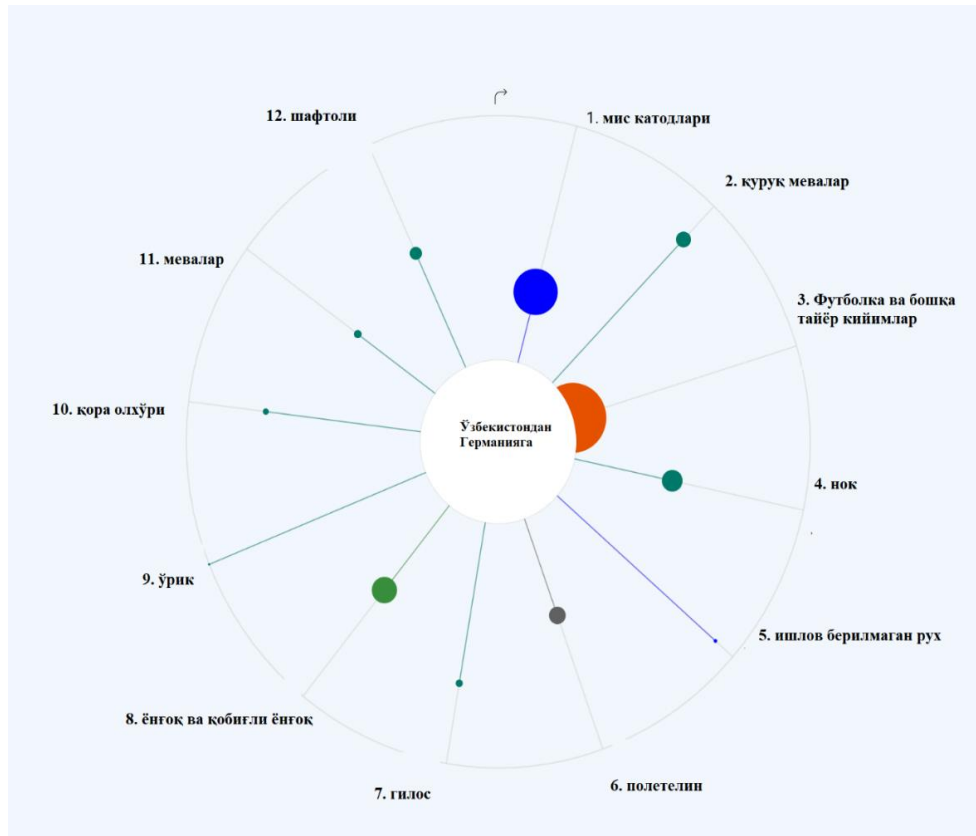
A мамлақати маълум маҳсулоти бўйича аниқланган қиёсий устунликка эга деб айтилади, агар унинг i маҳсулоти экспортининг барча товарлар (маҳсулотлар) умумий экспортига нисбати бутун дунё бўйича ҳам шу нисбат ҳамда уларнинг бўлинмаси катта ёки тенг бир бўлса. Кўрсаткич 100 га яқинлашган сари A мамлакат i маҳсулоти экспорти бўйича дунёда мутлақ афзалликка эга бўлади.

Мазкур ҳисоб-китоблар асосида Ўзбекистон айрим товарлар бўйича деярли мутлақ устунликка эга эканлиги кўринади. Масалан, Ўзбекистондан жаҳон бозорига етказиб берилган ипак толасининг пулдаги қиймати 26,854 минг АҚШ долларини ташкил қилган бўлиб, ипак толаси бўйича Ўзбекистоннинг RCA кўрсаткичи 96,4 га тенг. Бу шуни англатадики, Ўзбекистон жаҳон бозорига ипак толаси етказиб бериш борасида бошқа мамлакатларга нисбатан деярли мутлақ устунликка эгадир.

Иқтисодий таҳлиллар расадхонаси (The Observatory of Economic Complexity (OEC)нинг 2019-йил учун берган таҳлилий маълумотлари асосида келтирилган юқоридаги графикда Ўзбекистон ва Германия ўртасидаги савдонинг хилма-хиллиги келтирилган. 2019-йилда Ўзбекистондан 21 миллион АҚШ доллари миқдорида Германияга экспорт амалга оширилган бўлса, Германиядан шу вақт мобайнида 1 миллиард АҚШ доллари миқдорида товарлар Ўзбекистонга келтирилган. Графикка кўра, кўк рангли айланалар Ўзбекистондан экспорт қилинган товарлар ҳамда сариқ рангли айланалар аксинча. Ўзбекистон тарафидан, кўпинча, хомашё материаллари экспорти, шунингдек, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспорти улуши юқори эканлиги кўриниб турибди. Германия тарафидан эса автомобилсозликка оид хомашё маҳсулотлари экспортини кўриш мумкин. Тайёр маҳсулотлар экспортига келадиган бўлсак, Ўзбекистондан фақатгина текстил маҳсулотлари экспортини, аксинча, Германия тарафидан эса маиший техникадан тортиб электроника товарларигача жуда хилма-хилликдаги товарлар рўйхатини кўриш мумкин.

Халқаро савдо уйи (International trade center (ICT) олимларининг ҳисоб-китобларига кўра, Ўзбекистондан Германияга ТОП-12 хил маҳсулот экспорт қилинган.

Қуйидаги расмда акс этган маълумотлар махсус ҳисоб-китоблар асосида тузилган бўлиб, икки мамлакат ўртасида ўзаро савдо муносабатлари ҳамда экспорт-импорт имкониятларини баҳолайди. Бунга кўра, текстил маҳсулотларидан футбол-қалар ва бошқа тайёр кийимлар (3-рақам)ни катта миқдорда ҳамда қисқа вақт ичида Ўзбекистондан Германияга етказиб бериш имконияти мавжудлиги кўрсатилган. Шунингдек, мевалардан ўрик(9-рақам)ни камроқ ҳажмда узоқроқ муддатда етказиб бера олиши мумкинлигини кўриш мумкин[4, ICT, 2021].

3-расм. 2019-йил учун ТОП-12 та товар бўйича Ўзбекистоннинг Германияга экспорт потенциали.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Ўзбекистон ва Германия Федератив Республикаси ўртасида хилма-хил товарлар алмашинуви мавжуд, аммо ушбу савдо айланмасида мамлакатимиз тарафидан хомашё ўрнига тайёр маҳсулот ва капитал сифими юқори товарларнинг улушини ошириш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, мамлакатимизнинг умумэътироф этилган халқаро программаларга қўшилиши, шунингдек, бир қанча халқаро молия корхоналари билан ўзаро алоқаларнинг ривожланиши бу масалада яқин ўн йилликда сезиларли ўзгаришларга олиб келади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. U. Dadabaev, A. Isadjanov, Z. Sodikov, Sh. Mukhitdinov, N. Batirova. Ways to increase the export potential of agricultural products of Uzbekistan in a pandemic. International Journal of Modern Agriculture ISSN: 2305-7246 Volume 10 Issue 2, Month 2021.
2. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/uzb/partner/deu>.
3. <https://unctadstat.unctad.org/en/RcaRadar.html>.
4. <https://exportpotential.intracen.org/en/products/analyze?fromMarker=i&exporter=860&toMarker=j&market=276&whatMarker=k>.